

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים י"ז עמוד א'

א]. הרמב"ם בהקדמתו לפי' המשניות במסכת כלים, מאריך להוכיח שעיקר ידיעת התורה ועיונה הוא בסוגיות של קדשים וטומאה וטהרה, ובתוך דבריו מבאר במתיקות ובבהירות את כל המו"מ בסוגיין באם ובמה אישתבש כהני, והפני משה במראה הפנים ריש פרק ה' מסוטה, כתב שאי אפשר להבין השקו"ט בלא העיון בדבריו, ולכך האריך להעתיק את לשונו, ובביא להלן את לשון הרמב"ם בחלק הנוגע לביאור המו"מ בסוגיין.

וזל"ק: "ומחמת מיעוט העוסקים בהם כבר מצאנום בזמן המקדש ובמציאות הנביאים נסתפקו עניני הטומאה והטהרה ודין השלישי והרביעי אפילו לכהנים המשמשים במקדש שהם היותר זקוקים מכל אדם לידיעת הלכות טומאה וטהרה, לפי שרוב הצורך לענינים אלה אינו אלא לענין מקדש וקדשיו, אמר: כה אמר ה' צבאות שאל נא את הכהנים תורה לאמר הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו ונגע בכנפו אל הלחם ואל הנזיד ואל היין ואל השמן ואל כל מאכל היקדש ויענו הכהנים ויאמרו לא, ויאמר חגי אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא ויענו הכהנים ויאמרו יטמא".

"וכבר נחלקו חכמי התלמוד בבאור שאלה זו, ואמר אחד מהם אשתבש כהני רביעי בקדש בעא מיניה ואמרו ליה טהור, והרי הם טועים לפי שהוא פסול כמו שהקדמנו, ותשובתם בטמא מת יטמא נכונה לפי שטמא מת רביעי ממנו בקדש טמא כלומר שהוא טמא ואינו מטמא אחר, ואמרו בקיאין הן בטומאת מת ואין בקיאין בטומאת שרץ אלא דמו שרביעי בשרץ טהור בקדש. ואחד אמר לא אשתבש כהני, לפי שבשאלה הראשונה שאלם על חמישי בקדש ואמרו לו טהור, ובשאלה השניה שאלם על רביעי ואמרו לו יטמא, והתשובה נכונה בשתי השאלות".

"ואני אבאר לשון זה הואיל והזכרתיו כאן מפני שגם הוא קשה מאד במקומו והם דברים סתומים מאד מאד, ופירושו כאן מועיל במה שיבא, ומסייע, במה שהקדמנו: ואומר כי אמרו כאן בשר קדש לשון נקיה והכוונה בשר שרץ, וכך אמרו היקדש הכוונה בו היטמא, כדרך שקוראת העברית ההרחקה מדבר והפרישה ממנו קדושה, אמר אל תגע בי כי קדשתיך, ואמר פן תקדש המלאה הזרע וכו'. ואם לקח השרץ בכנף בגדו יהיה הבגד ראשון, ואם נגע כנף הבגד הזה בלחם נעשה הלחם שני, ואחר כך נגע הלחם בנזיד נעשה הנזיד שלישי, ושאלם על הנזיד הזה שהוא שלישי אם נגע ביין ונגע בשמן ונגע במאכל מה דין המאכל הזה והיין הזה והשמן הזה האם כל זה טמא או לא. ואין ספק כי היין והשמן והמאכל כל אחד מהם רביעי, אלא יין ושמן נעשין תחלה כמו שנתבאר והמאכל פסול ואינו מטמא והכל טמא, והשיבוהו על זה ואמרו לו לא, והרי הם טועים. זו היא שטת רב שאמר אשתבש כהני בשאלה זו. ואחר כך שאלם ואמר אם היה טמא מת הוא שנגע בכנפו הלחם ונגע הלחם בנזיד והנזיד נגע ביין ובשמן ובמאכל מה דין היין והשמן והמאכל הללו, ואמרו יטמא וזה דבר נכון".

"אבל שמואל אמר לא אשתבש כהני, לפי שהוא אומר כי דבר חגי בשאלה הראשונה ונגע בכנפו אין כוונתו שכנפו נגע בלחם, אלא כוונתו שנגע אוכל בכנפו, ואחר כך נגע אותו האוכל בלחם ולחם בנזיד. והוא אמרם בגמר מי כתיב ונגע כנפו ונגע בכנפו כתיב במי שנגע בכנפו, כלומר שאמרו ונגע בכנפו אינו על האדם שנשא שרץ בכנפו אלא הוא על הדבר אשר נגע באותו הכנף, ונמצא שחגי שאלם על חמישי בקדש והוא טהור, לפי שהכנף ראשון, והאוכל שנגע בו שני, והלחם שנגע באותו האוכל שלישי, והנזיד רביעי והוא פסול ואינו מטמא כמו שקדם, וכאשר נגע הנזיד הזה ביין ושמן ומאכל יהיה הכל טהור לא המשקה שהוא יין ושמן ולא המאכל מתטמאין, לפי שכל אחד מהן חמישי וחמישי בקדש טהור, וכך ענוהו ואמרו לו שאין החמישי הזה מתטמא".

"ואחר כך שאלם אם היה טמא נפש הוא שנגע בכנפו לפי הסדר הזה מה יהיה דין היין והשמן והמאכל, אמרו לו יטמא וגם זה נכון לפי שהוא יהיה אז רביעי, ויהיה היין והשמן תחלה כיון שהוא משקה קדש שנגע בשלישי ויהיה המאכל פסול מפני שהוא רביעי כמו שקדם. ובאור זה שטמא מת אין כנפו ראשון אלא כנפו אב הטומאה כמו שכבר בארנו שאדם שנטמא במת אם נגע בבגדים או בכלי שטף עושה אותם אב הטומאה, ונמצא כנף בגד טמא נפש אב, והדבר שנגע בו ראשון כמו שאמר שמואל, והלחם שני, והנזיד שלישי, ויהיה השלישי הוא אשר נגע במשקה קדש ואכלין של קדש ויהיה הכל טמא, וזהו לשון התלמוד שם, לשמואל לא הכא אשתבש ולא הכא אשתבש, לא הכא אשתבש כהני רביעי בקדש בעא מיניה ואמרו ליה טהור".

"ובא רבינא בביאור שלישי ואמר שהם טעו בשתי התשובות, בתשובה הראשונה הרי כמו שאמר רב כלומר שהכנף הוא אשר נגע בלחם, אבל תשובתם השניה אמר בה בטומאת מת נמי לא בקיאין הכא רביעי והכא שלישי. ופירושו דבר זה שרבינא אומר כי אמרם יטמא ואף על פי שהיין והשמן והמאכל טמאין כמו שאמרו אלא שהם טועים בדרגתן בטומאה, שהם דמו שזה שנגע בנזיד רביעי בין לשרץ, אלא שרביעי דשרץ טהור לקדש ורביעי דטמא מת טמא, והרי הם טועים בשתי התשובות מפני שרביעי דשרץ פסול בקדש כמו רביעי דטמא מת, וכך כל רביעי מאיזה אב שיהיה, וזה שדמו שהוא רביעי לטמא מת הוא שלישי לפי שהכנף אב הטומאה כמו שנתבאר, והלחם ראשון, והנזיד שני, והיין והשמן והמאכל כל אחד מהן נגע בשני והרי הכל טמא כמו שאמרו, אלא שהמאכל טמא והוא שלישי לא רביעי כמו שדמו שהכנף מטמא מת ולד טומאה כמו כנף שרץ".

"וזו היא המחלוקת שהיתה בין חכמי תלמוד בתשובה זו, רב אומר טעו בתשובה הראשונה וצדקו בשניה, ושמואל אומר צדקו בשתי התשובות, ורבינא אומר לא השיבו נכונה בשתי השאלות".

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

"הנה נתבאר לך שהדבר עצמו קשה ואפילו בזמנים הקדומים, והתבונן באמרם עתידה תורה שתשתכח מישראל על שכחת דיני הטומאה והטהרה. וכן כאשר צוה ה' יתעלה את הנביא לשאול על כך אמר לו שאל נא את הכהנים תורה, הרי תורה בסתם הוא הדיון בטומאה וטהרה וידעת משפטיהן", עכ"ל הרמב"ם עעו"ש.

פסחים י"ז עמוד ב'

בגמ', ת"ש על מה הציץ מרצה, על הדם, ועל הבשר, ועל החלב, שנטמא בין בשוגג בין במזיד וכו'.

[ב]. ופי' רש"י דאין הכוונה דהציץ מרצה על הבשר לענין שיהא נאכל, דזה ודאי דאסור לאוכלו, אלא לר' יהושע איצטריך דס"ל אם אין בשר אין דם, וע"ז קאמר דזהו דוקא אם הבשר נפסל ביוצא או שנאבד, אז לא שייך לזרוק הדם, אבל אם רק נטמא הבשר, הציץ מרצה עליו להתיר דם לזריקה. אבל לר"א דס"ל דאף אם אין בשר יש דם, לא בעינן ריצוי ציץ, דלענין אכילה הא לא מהני הציץ, ולענין לזרוק הדם הא יכול לזרוק אף בלא ריצוי ציץ, וע"כ דקאי לר' יהושע, [ועי' תוס' שחולקים על רש"י].

והקשה ה**צ"ח**, דאכתי הא אף לר' יהושע דאם אין בשר אין דם, היינו דוקא אם אין לא בשר ולא חלב, אבל אם אחד מהן קיים, ודאי יכול לזרוק הדם, ואין צריך ריצוי ציץ, ואמאי אם נטמא בשר לחוד או חלב לחוד, בעינן ריצוי ציץ. וביאר, דאין הכי נמי וצ"ל דהא דקתני על מה הציץ מרצה, על הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמאו, אין זה או בשר, או חלב, אלא דמיירי **דהכל נטמא גם הבשר וגם החלב**, עעו"ש באריכות. אמנם איכא למידק בדברי ה**צ"ח**, הרי רש"י (ד"ה על הדם) כתב **בין שנטמא הדם, בין שנטמא הבשר, בין שנטמא החלב**, הציץ מרצה, משמע דהכוונה או הדם נטמא או הבשר נטמא, או החלב, וא"כ הרי צ"ע כנ"ל דאם רק הבשר נטמא הרי שפיר אפשר לזרוק אף לר' יהושע בלא ריצוי ציץ מחמת החלב, וצ"ע.

ונראה בזה, דהנה הרי היכא דנאבד הכל, ורק דנשאר כזית בשר טמא, ודאי דהציץ מרצה על בשר זה הנשאר ואיכא בשר, וממילא יכול לזרוק הדם. וא"כ י"ל דזהו כונת רש"י בין נטמא בשר בין נטמא החלב, דאיירי דהכל נאבד כבר, ורק דנשאר או כזית בשר, או כזית חלב, דבזה הציץ מרצה על הטמא, דבכה"ג שהשאר נאבד, באמת בעינן ריצוי ציץ על הטמא, [והוי באמת **או** שנטמא הבשר והחלב נאבד, **או** שנטמא החלב והבשר נאבד].

[ג]. בספר **משיב נפש** [להג"ר שמעון בצלאל ניימאן הי"ד] כתב לתרץ, דהנה הרמב"ם (פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ב) פסק דאם נטמא בשר של פסח לא יזרוק את הדם, ואם זרק לא הורצה, ואם לא נודע לו עד שנזרק הדם הורצה שהציץ מרצה על שגגת הבשר שנטמא, ואינו מרצה על הזדון, ולפי"ז הרי משכחת דין זה דנטמא בשר לחוד בעינן ריצוי ציץ גבי פסח, כיון דלענין פסח בעינן דוקא שיהיה בשר קיים. וא"כ הא י"ל דזהו שכתב רש"י בין שנטמא הבשר בין שנטמא החלב, והיינו דלענין פסח הוי אף דכשנטמא בשר לחוד נמי בעינן ריצוי ציץ. והוסיף, דלכאורה א"כ מאי פריך לקמן (ע"ח.) לר"א דיש דם אף על פי דאין בשר, ריצוי ציץ למה, ואמאי לא משני דקאי על פסח, דהתם בעינן שיהא הבשר קיים. וצ"ל משום דלטון מרצה על אכילות, לא משמע כן.

אך מוסיף ומקשה, דא"כ בהמשך הסוגיא, דפריך מונשא אהרן את עון הקדשים וכו', אמאי לא אוקמיה בטומאת בשר ובפסח אליבא דכו"ע. דהא כתב רש"י (ד"ה לא טומאת קמצים), דה"ה דמצי לשנויי דמיירי בטומאת בשר וחלב, ואליבא דר' יהושע, אלא דבעי לאוקמיה בדברי הכל. וזה קושיא אלימתא, דא"כ אכתי אמאי לא אוקמי בפסח, דהרי בפסח הוי ככו"ע, דאף ר"א מודה דבפסח אם אין בשר אין זורק הדם, ואמאי לא משני כן דמיירי בפסח וכו"ע, וצ"ע.

בגמ', פרה ששתתה מי חטאת כו' בטלו במעי'.

[ד]. **הרמב"ם** (הל' טו"א פ"ב הי"ד) פסק, דכל אוכל או משקה שנפסל מאכילת אדם שוב אינו ראוי לקבל טומאה, אבל אם כבר נטמא ס"ל להרמב"ם (שם הל' י"ח והל' כ"א) דאין הטומאה יורדת מהם עד שנפסלים מאכילת כלב, אף שכבר נפסלו מאכילת אדם. והשיג עליו **הראב"ד** שם, וכתב דגם לענין קבלת טומאה הרי הם מקבלים טומאה, אף שנפסלו מאכילת אדם, עד שיפסלו מאכילת כלב.

והקשה ה'**שואל ומשיב'** (מהדו"ק ח"ג סי' רט"ו) על הראב"ד, דבגמ' להלן (י"ח.) אמר רב אשי דבטלו במעיה לגמרי משום דהו"ל **משקה סרוחים**, ולכאורה אמאי בטלו לגמרי, והלא כיון דהמשקין כבר נטמאו, ובמעיה רק נפסלו מאכילת אדם אך עדיין ראויין לאכילת כלב למה נפקעו מטומאתם, הא כל שכבר נטמאו אינם יוצאין מטומאתם עד שיפסלו מאכילת כלב.

וכתב השו"מ, דאדרבה מכאן למד הרמב"ם לדינו שאינו מקבל טומאה אם רק נפסל מאכילת אדם, ולפ"ז כאן דבעוד שלא נפסל ממי חטאת לא נטמא מתורת משקין טמאים. ואימת מקבל תורת משקין טמאין משהוא במעיה, דנפסל משום היסח הדעת. וא"כ אז כבר אינו ראוי לאדם ושוב אינו מקבל טומאה עיי"ש.

וראה, בהג' יפה עינים כאן, שכבר עמד בזה ההערה, וכתב דלהראב"ד נצטרך לדחוק דכשהם במעיה הם כבר נפסלו גם מאכילת כלב, ודו"ק.